

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

2-maxsus son
(5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (5) - 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Vaxidov Suxrobjon</i> O‘ZBEKISTONDA ZIYORAT TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA ZIYORATGOHLARNING ROLI	10-14
<i>Mamatqulov Bekzod, Negmatova Dilafro‘z</i> O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA FARMATSEVTIKA SANOATINING RIVOJLANISHI: TARIXIY TAHLIL VA NATIJALAR (1991-2024 YILLAR)	15-20
<i>Esonov Ziyodbek Yuldashevich</i> FARG‘ONA VODIYSINING O‘RTA ASRLAR DAVRI KULOLCHILIK HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN	21-25
<i>Raxmatov Ramshod Raximovich</i> XX ASRNING BOSHLARIDA BUXORO VA TURKISTON IJTIMOYIY-IQTISODIY HAYOTIDA AFG‘ONISTON OMILI	26-30
<i>Abduraxmonov Adxamjon Soxodilla o‘g‘li</i> SOVETLAR DAVRIDA FARG‘ONA VODIYSI SHAHARLARIDA MADANIY HAYOT (Z. M. BOBUR NOMLI ISTIROHAT BOG‘I MISOLIDA)	31-37
<i>Ergashev Ahmad Abdug‘offorovich</i> PAXTAKOR-79 FOJIASI: O‘ZBEK FUTBOLINING SSSR OLIY LIGASIDAGI RIVOJLANISH TRAYEKTORIYASIGA TA‘SIRI (1979-1991)	38-44
<i>Ergashev Umar Kuziyevich</i> O‘ZBEKLARNING “QOVCHIN” URUG‘IGA DOIR MULOHAZALAR (QASHQADARYO VOHASI).....	45-49
<i>Bebitov Maqsud, Jo‘raqulova Mukambar</i> JALOLIDDIN RUMIY: TURKISTON VA ANADOLU O‘RTASIDAGI MA‘NAVIY KO‘PRIK	50-57

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Isayev Kobiljon Abdukodirovich</i> SANOAT KORXONALARIDA IQTISODIY INKLYUZIYA FAOLIYATINING IJTIMOIY-IQTISODIY SAMARADORLIGINI ANIQLASH USULLARI	58-69
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич</i> ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО УЗБЕКИСТАНА И РОССИИ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ	70-78
<i>Zokirjonov Muhammadsodiq, Mirzayeva Fotima</i> KAPITAL AKTIVNI VAHOLASH MODELI (CAPM)NING NAZARIY VA METODOLOGIK ASOSLARINI RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI	79-91
<i>Исламтдинова Дина Файзрахмановна</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННО – ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА В ОТРАСЛИ КОНЕВОДСТВА	92-98
<i>Jumayeva Guzal, Jumadullayeva Durdona</i> JAHONDA KORPORATIV BOSHQARUV TENDENSIYALARI VA O‘ZBEKISTON TAJRIBASI	99-105

<i>Rustamov Jamshed Boturjonovich</i> BIZNES-TA'LIMI XIZMATLARINI KO'RSATUVCHILARNING MARKETING FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	106-110
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Xolmirzaev Nodirjon Nizomjonovich</i> SHAHARSOZLIKDA ZAMONAVIYLIK VA MILLIYLIK MASALASI	111-114
<i>Mamanov Jamoliddin Abduraximovich</i> YOSHLARDA MILLIY IDENTIKLIKNI SAQLASHNING OMILLARI	115-123
<i>Eshpulatov Inoyat Saparovich</i> FAXRIDDIN ROZIYNING INSON FALSAFASI	124-128
<i>Fayziyev Xurshid Jumayevich</i> VOLTERNING DEISTIK MATERIALIZMI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	129-133
<i>Rustamaliyev Mirjalol Hayrullo o'g'li</i> BARQAROR RIVOJLANISHDA DAVLAT BOSHQARUVINING AXLOQIY VA FALSAFIY MUAMMOLARI	134-138
<i>Abdumalikov Abdulatif, Juraboyeva Dilmura</i> YANGI O'ZBEKISTONDA JAMIYAT, INSON VA TABIAT MUNOSABATLARINING UYG'UNLIGI	139-143

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Axmedov Oybek Saporbayevich</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM INGLIZ TILI DARSLARIDA OG'ZAKI NUTQNI SHAKLLANTIRISH	144-152
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дильбар</i> ТИПОЛОГИЯ КОНВЕРГЕНЦИИ В ЛИНГВИСТИКЕ	153-158
<i>Mirzayeva Kamola</i> “DEVONU LUG'ATIT TURK” ASARIDA KIYIM-KECHAK NOMLARI	159-164
<i>Abdullayev Akmal Amirovich</i> TOSHKENT VILOYATI ETNOTOPONIMLARINING SHAKLLANISHIDA ETNIK GURUHLAR MIGRATSIYASINING TA'SIRI	165-169
<i>Sayfullayeva Dilnoza Dilshod qizi</i> XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING “BESH BOLALI YIGITCHA” ROMANIDA MUALLIF BIOGRAFIYASI IFODASI	170-174
<i>Rahmonova Surayyo Ne'matovna</i> MERONIMLARNING GRAMMATIK VA STRUKTURAVIY XUSUSIYATLARI	175-179
<i>Чернова Наталья Васильевна</i> ОЦЕНКА И ДИАГНОСТИКА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ	180-184
<i>Abdusalomova Aziza Homidovna</i> SA'DIY SHEROZIY SHE'RIYATINING ANGLIYADAGI TARJIMALARIDA POETIK SHAKLNING USTUVORLIGI	185-192

<i>Morozova Anastasiya Vladimirovna</i> SEMANTIC AND PRAGMATIC ANALYSIS IN THE NAMES OF DINING ESTABLISHMENTS	193-196
<i>Murotaliyeva Maftuna Shukurullo qizi</i> P.D.JEYMSNING DETEKTIV ASARLARIDA INTERTEKSTUALLIK	197-200
<i>Ismatova Shaxnoza Axror qizi</i> DAVLAT RAHBARLARINING BAYRAM TABRIKLARI: LINGVISTIK, STILISTIK VA PRAGMATIK TAHLIL	201-205

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Qayumov Zoir Ergashevich</i> O‘ZBEKISTONDA YURIDIK JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH INSTITUTI RIVOJLANISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	206-210
<i>Tajaliyev Ilyosbek</i> PIROTEKNIKA BUYUMLARINING QONUNGA XILOF MUOMALASINING UMUMIY TAVSIFI VA TURLARI	211-215
<i>Sanayev Botir</i> SUN‘IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHDA YETKAZILGAN ZARAR UCHUN YURIDIK JAVOBGARLIK MUAMMOLARI	216-221
<i>Alisherova Nozima Nizamidin qizi</i> PORA OLIH JINOYATLARINI KVALIFIKATSIYA QILISH MASALALARI	222-230
<i>Avezov Dilshod Sadulayevich</i> SPECIFIC FEATURES OF EARLY TERMINATION OF LOCAL DEPUTY POWERS ON OBJECTIVE GROUNDS	231-234
<i>Mirzayev G‘olibjon Halimovich</i> PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI BAHOLASH TUSHUNCHASI, AHAMIYATI VA ZARURATI	235-242

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Zubaydullayev O‘ktam Raim o‘g‘li</i> BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI ART–PEDAGOGIKASI ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA‘LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH METODIKASI	243-248
<i>Turdimuratov Dilmurad Yuldashevich</i> JISMONIY TARBIYA MASHG‘ULOTLARI JARAYONIDA YUQORI SINF O‘QUVCHILARINING IRODAVIY SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH.....	249-255
<i>Egamberdiyeva Zarina Oltiboyeva</i> GEOAXBOROT TEXNOLOGIYALAR FANINI O‘QITISHDA GAMIFIKATSIYA METODIKASINI QO‘LLAB TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	256-260
<i>Abdiyev Jahongir Ruzibayevich,</i> INTELLEKTUAL QOBILIYATLARNI INOBATGA OLGAN HOLDA TALABALARNING ILMIY TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH	261-265
<i>Alimkulov Jamshid</i> BO‘LAJAK GEOGRAFIYA O‘QITUVCHILARINING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI	266-272

Kurbanov Olim Esirgapovich

TARIX FANI MUTAXASSISLIGI MAGISTRATURA TALABALARINING TADQIQOT

KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH: TARIX VA ZAMONAVIYLIK 273-277

Received: 10 March 2025

Accepted: 15 March 2025

Published: 25 March 2025

Article / Original Paper

THE EXPRESSION OF THE AUTHOR'S BIOGRAPHY IN THE NOVEL "THE YOUNG MAN WITH FIVE CHILDREN" BY KHUDOYBERDI TOKHTABAEV

Sayfullaeva Dilnoza Dilshod qizi

Uzbek language teacher of UWED

E-mail: delmuradova@bk.ru

Abstract. In this article, the psychological development and social role of each character in the work is studied. Their changes and internal struggles, the sense of social responsibility and the complexities of their characters are the central ideas of the novel.

Keywords: childhood, psychology, social responsibility, autobiography, inner struggle, personal development.

XUDOYBERDI TO'XTABOYEVNING "BESH BOLALI YIGITCHA" ROMANIDA MUALLIF BIOGRAFIYASI IFODASI

Sayfullayeva Dilnoza Dilshod qizi

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

O'zbek va rus tillari kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada, asardagi har bir qahramonning psixologik rivojlanishi va ijtimoiy roli o'rganiladi. Ularning o'zgarishlari va ichki kurashlari, ijtimoiy mas'uliyat hissi va xarakterlaridagi murakkabliklar romanning markaziy g'oyalari tashkil etadi.

Kalit so'zlar: bolalik, psixologiya, ijtimoiy mas'uliyat, avtobiografiya, ichki kurash, shaxsiy rivojlanish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI2Y2025N26>

O'zbek yozuvchisi Xudoyberdi To'xtaboyev bolalar adabiyotidagi asarlari ("Sariq devni minib", "Shirin qovunlar mamlakati", "Mungli ko'zlar", "Besh bolali yigitcha") bilan butun dunyoga tanilgan. Adib ijodi bolalar ruhiyatini chuqur anglash va ularning ichki dunyosini tasvirlashga qaratilgan. U asarlarida hazil-mutoyiba, kulgi orqali jiddiy hayotiy haqiqatlarni ifodalashda mahorat ko'rsatadi.

Yozuvchi ijodi faqat bolalar adabiyotiga qaratilmagan. Uning asarlarida yoshlarning hayoti, o'zaro munosabatlari va jamiyatdagi o'zgarishlar yorqin tasvirlanadi. Shuningdek, yozuvchi jamiyatdagi ijtimoiy va shaxsiy muammolarni tasvirlashda ustalik ko'rsatgan. Xudoyberdi To'xtaboyev romanlari nafaqat bolalar, balki katta yoshdagi kitobxon muxlislari (ba'zan katta yoshda bo'lsangiz ham bolalarning beg'ubor dunyosiga sho'ng'igingiz keladi) yuragidan ham joy olgan. Uning asarlarida kulgi ortida yashiringan achchiq haqiqat insonni mulohaza qilishga chorlaydi.

Xudoyberdi To'xtaboyevning "Besh bolali yigitcha" romani o'zbek bolalar adabiyotining yirik asarlaridan biri bo'lib, unda bolalik davridagi ruhiy kechinmalar, mas'uliyat hissi, o'zgaruvchan xarakterlar va oilaviy muhitda yuzaga kelgan ijtimoiy sharoitlar chuqur tahlil

qilinadi. Roman nafaqat o'quvchi yoshlarni, balki kattalarni ham o'ziga jalb etadi, chunki unda insonning ichki kurashlari, oilaviy va ijtimoiy mas'uliyatlari, tengdoshlar o'rtasidagi munosabatlar orqali bolalikning psixologik murakkabligi keltiriladi.

“Besh bolali yigitcha” romanida adibning avtobiografiyasiga oid detallar ham uchraydi:

1. 1941-1947-yillar avval qishlog'idagi maktabda, keyin esa o'gay otasi usta Abduqodirning ishchi batalyonga ketgani tufayli 8bola turli bolalar uyida bo'lgani;
2. 1949-yil Qo'qon pedagogika bilim yurtini tamomlagani. Pedagogika bilim yurtiga ketayotganlarida Mahmudjon ismli do'stining yo'lda qochib ketishi haqidagi voqeani adib o'z xotiralarida aytib o'tadi. “Jannati odamlar” romanida ham, “Besh bolali yigitcha”da ham Mahmudxon ismi zikr etiladi. Bu voqealarning romanga ko'chishi asarning avtobiografik xarakterda ekanidan dalolat.

Muallif bu mavzuga ijodining keyingi yillarida ham qo'l uradi. “Xalq so'zi” gazetasining 2005-yil 8-yanvar sonida chop etilgan “Qalbginamning quvonchi” nomli hikoyasida ham Qobiljon obrazi orqali urush davrining qiyinchiliklari insonlarga qay darajada ta'sir ko'rsatishini tasvirlab beradi. Qobiljon qahramoni Orifjon va Rahmonberdidan farqli ravishda katta yoshdagi yigit edi. Otasi urushda vafot etgan, onasidan ham ajragan bola buvisi Robiya xola (adibning o'z buvisining ismi)ning qo'lida tarbiyalanadi. Ko'rinadiki, muallif ijodining turli yillarida bu mavzuga murojaat qilgan. Boisi ota-onasiz katta bo'lgan yozuvchining bolaligida ro'y bergan voqealar jamiyatda hali-hamon o'z yechimini topmagan edi.

Orifjonning onasi, muallifning otasi vafot etgan. Xudoyberdi To'xtaboyevning onasi tirik bo'lsa-da, bobo buvisining tarbiyasida bo'lgani uchun u bilan ko'rish olmaydi. Orifjon ham otasi urushdaligi tufayli ukalari bilan birgalikda Parpi buva va To'xta xolalarning tarbiyasida bo'lishadi.

Romaning bosh qahramoni Orifjonning, uning oilasi, ukalari va atrofdagi boshqa shaxslar bilan o'zaro munosabatlari orqali Xudoyberdi To'xtaboyev bolalar dunyosini chuqur tahlil qiladi va o'quvchiga nafaqat bolalar, balki kattalar ham qanday qilib shaxs sifatida o'sishlari kerakligi haqida keng fikrlarni taqdim etadi.

Orifjonning portreti: mas'uliyat va jamiyatga nisbatan hissiyotlar

Orifjon – romanning bosh qahramoni bo'lib, uning shaxsiy o'sishi va ruhiy rivojlanishi asar davomida diqqat markazida bo'ladi. “Besh bolali” qahramonimiz roman boshida beg'ubor yoshlik davrini surayotgan yigitcha, sho'x va latifa aytib, jamiyatdagi kayfiyatni ko'taruvchi bola sifatida ko'rsatilgan bo'lsa-da, uning shaxsiyati va mas'uliyati ortib borishi bilan hikoya murakkablashadi. U yoshlik davrida oilaviy mas'uliyatni o'z zimmasiga olish orqali kattalar dunyosiga qadam qo'yadi. Orifjonning ichki kurashlari, o'z ukalari va onasi bilan bo'lgan munosabatlari, uning ijtimoiy o'zgarishlarni qanday qabul qilishini ko'rsatadi. Oilasidagi muvozanatni saqlashga intilayotganligi tufayli psixologiyasi juda murakkabdir.

Orifjonning ruhiy o'sishi o'zining shaxsiy orzulari va oilaviy mas'uliyatlar o'rtasida muvozanatni topish jarayonida yuzaga keladi. U o'zining ruhiy olamida qiyinchiliklarni boshdan kechirsa-da, jamiyatga nisbatan ijtimoiy mas'uliyatini his qiladi. Orifjonning mas'uliyati nafaqat oilaviy vazifalar bilan cheklanadi, balki uning tengdoshlarining ham o'zgarishlariga ta'sir qiladi.

Ukalariga mehribon, boshiga tashvish tushganda o'zini yo'qotib qo'ymaydigan, xalq, Vatan talab qilgani uchun ota-ona o'rnini bosa olgan Orifjon xizmatlarining mukofotini oladi: u

o'zi orzu qilganidek yoshlar tashkilotiga qabul qilinibgina qolmay, qo'mitaning kotibi etib tayinlanadi. Roziq tog'ani buxgalterlikka o'qishga jo'natganlarida esa brigadir etib tayinlanadi.

Sultonning xarakteri: Ijtimoiy va psixologik zarbalar

Sulton – Orifjonning 12 yoshli ukasi, uning xarakteri roman davomida ijtimoiy muhitning, ota-onaning yo'qligi va o'z-o'zini anglashdagi muammolarni ko'rsatadi. Sulton o'zining o'spirinlik davrida ota-ona mehridan mahrum bo'lib, to'g'ri tarbiya olmaydi. U Orifjonning mas'uliyatini anglamaydi, aksincha, oilaviy muammolarni hal qilishda uning yordamidan foydalanishga harakat qiladi.

Sultonning xarakteri juda o'zgaruvchan, ba'zan katta mehnatni talab qiladigan ishlarni bajarish istagini, ba'zan esa, mutlaq dangasalikni namoyon qiladi: "Sulton fe'ldor, ko'ngli xushlasa, eshakday ishlaydi, xushlamasa yana o'sha eshakka o'xshab, to'rt oyog'ini bir joyga tirab turaveradi". [6; 12-bet] Sultonning hayotga bo'lgan noxush munosabati va u jiddiy mas'uliyatlarni qabul qilishga tayyor bo'lmasligi, Orifjonning unga doimiy ravishda mehr ko'rsatish va tarbiyalashga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi.

Sultonning o'zini anglashdagi muammolari, o'ziga xos psixologik zarbalar sifatida qaraladi, chunki u ijtimoiy himoyaga muhtoj va bu vaziyat uning tarbiyasini butunlay qayta shakllantirishga intiladi. U oilasiga zarar yetkazmaslik uchun harakat qilsa-da, uning xulq-atvori ba'zan Orifjonning hayotini murakkablashtiradi. Bolalar uyidan Sultonning qochib ketishi ham aka-ukaning tabiatidagi farqlarni ko'rsatadi. Qahramonimizning xudbinligini biz bolalar uyidan qochib kelib bir o'zi yetti bolaning ovqatini yeb yurib, uyda ekanini akasiga hatto xabar ham berib qo'ymaganidan bilishimiz mumkin. Uning bu qochishi ham qorin g'amida, Parpi buva To'xta xolaning topganini yeb, yegani oldida yemagani ketida yurish deb, ataylab rejalashtirilgan edi. Akasi va ukalari Toshkentdan kelgach Usmon bilan Omonni Orifjonga qarshi qayrashni boshlaydi. Voqea ukalari uchun ham otalik, ham onalik qilgan yigitchaning ulardan kaltak yeyishi bilan tugaydi. Urush davrining to'qmoqlari cho'rtkesar, oxirini o'ylamay ish qiladigan Sultonning boshini yoradi. Bir o'zi bo'lsa mayli-kuya, o'zi bilan birga Usmonga ham yomon bo'ladi.

Bahorga kelib boshlangan ocharchilik Sulton va Usmonni birovlarining uyiga shayton qiyofasida kirib, ovqat o'g'irlashga majbur qiladi. Meli baqqolning hovlisiga 2-marta kirganlaridan so'ng qo'lga tushadilar. Aka-uka isnodga chiday olmay Qo'qondagi bolalar uyiga ketib qoladilar. Shu tariqa Sulton va Usmonning taqdiri bolalar uyida tarbiyalanish bilan davom etadi.

Usmon va Zulayho: Ijtimoiy adaptatsiya va shaxsiy rivojlanish

Usmon – Orifjonning ukasi, Sultonning qarama-qarshi obrazidir. Usmon jamiyatga moslashishga tayyor, mehnatsevar va o'qishga katta ishtiyoq bilan yondashadigan bola sifatida tasvirlanadi. U otasi urushga ketganidan so'ng o'qish bilan shug'ullanib, qolib ketgan darslarni bajarib, mukofot olishga muvaffaq bo'ladi. Usmon Orifjonning tarbiyasini, mas'uliyatini to'g'ri tushunib, uni qo'llab-quvvatlaydi.

Zulayho esa romandagi eng erta kattalikni o'zida aks ettiradigan qahramonlardan biridir. U o'zining tarbiyasi bilan shug'ullanadi va Orifjonning yelkasidagi mas'uliyatni yaxshi tushunadi. Zulayhoning orzulari, o'qishdan ko'zlangan maqsadi uni mustahkam ruhiy holatga olib keladi. U maktabda o'qishni davom ettirib, keyinchalik Qo'qondagi pedagogika bilim yurtiga kirishiga muvaffaq bo'ladi. Zulayhoning xarakteri o'zining jasorati va mehnatga bo'lgan muhabbati orqali roman davomida o'zgaradi.

Bolalar uyidagi ijtimoiy o'zgarishlar

Asarda bolalar uyining rolini alohida ta'kidlash kerak. Orifjon va uning ukalari, shuningdek, boshqa bolalar ham, bir vaqtning o'zida ijtimoiy qiyinchiliklarni boshdan kechiradilar. "Besh bolali yigitcha" romanida bolalar uyi faqatgina jismoniy saqlash joyi emas, balki tarbiya, mehr va muhabbatga ehtiyoj sezayotgan yoshlarga jamiyat tomonidan ko'rsatilgan e'tiborni aks ettiradi. Mariya Pavlovna kabi bolalar uyida tarbiyalangan shaxslar, o'zlarini nafaqat jismoniy, balki ma'naviy jihatdan ham zaif his qiladilar. Bu bolalar o'zaro mehr-muhabbatga chanqoq, ammo ular uchun hayotdagi eng katta orzu ota-onaning qaytishi va ijtimoiy hayotda o'z o'rinlarini topishdir.

Bolalar uyidagi do'stlar, shu jumladan, novcha, yuziga bilinar-bilinmas sepkil toshgan, peshonasi yiltiroq, qo'ng'ir sochli, ilon o'ynatishni yaxshi ko'radigan, ota-onasi urush boshlanmasdan avval o'z ajali bilan o'lgan, bolalar uyidagi eng a'lochi, rahmdil mehribon o'quvchilardan bo'lgan Samovar laqabli Samarjon, yuzlari qop-qora, ko'zlari chaqnab, yelkalari galma-gal uchib turadigan Qoravoy va bezoriligi uchun bolalar uyidan haydalavergan Shermat kabi obrazlar, har biri ijtimoiy ma'naviyatni, adolat va rahm-shafqatni o'rganayotgan, ijtimoiy jihatdan rivojlanayotgan shaxslar sifatida ko'rsatiladi. Samarjon va Qoravoy Qo'qondagi bolalar uyida ham, Sulton yo'qolib qolganda ham Orifjonni yolg'izlatib qo'ymaydilar. Lekin bu qahramonlarning xarakter xususiyatidan ko'ra Shermatniki ko'proq ochib berilgan. Shermatning obrazida bezorilik xususiyatlari, ijtimoiy tizimning unga bo'lgan munosabati, va muammolarni qanday hal qilishga bo'lgan urinishlarini tushunish mumkin. Bu obrazlar yordamida yozuvchi, bolalar uyi va uning ichki dinamikalarini, o'zgaruvchan shaxsiyatlarni tasvirlaydi.

Shermat – romanning murakkab va qiyin shaxsiyatli qahramonlaridandir. U bolalar uyida bo'lgan bir qator yomon va o'zgacha xulqli bolalardan biridir. Shermatning hayotida ko'plab qiyinchiliklar mavjud. U 3yoshida bozorda yo'qolgan, hayotning qiyin tomonlari bilan tanishgani uchun toshbag'ir bo'lib ketgan personaj sifatida tasvirlanadi. Shermatning xarakteri doimiy ijtimoiy izolyatsiya, yomon tarbiya va boshqalar bilan bo'lgan muloqotlarda keskin o'zgaradi. Yigitcha bolalar uyida bir qancha muammolarga duch keladi, lekin romanning oxirida u o'zining yomon harakatlaridan pushaymon bo'ladi va Orifjonga ukalarini jamlab, Sultonni qidirib Qo'qonga ketishlari uchun ham kuch, ham yordam beradi. To'plab qo'ygan pullari, ustidagi kostyumini berib poyezdgacha kuzatib qo'yadi.

Mariya Pavlovna esa bolalar uyida ijtimoiy mehnat va tarbiyaning muvaffaqiyatini namoyon qiluvchi qahramonlardan biridir. Uning ota-onasi urushda halok bo'lgach, Qo'qondagi bolalar uyiga yuborilgan. Mariya Pavlovnaning psixologik portreti, shuningdek, uning qayta ijtimoiylashishi va yangi oilaviy muhiti bilan moslashishini aks ettiradi. Uyga qaytganlaridan keyin ham Orifjon va ukalarining taqdiri Mariya Pavlovna bilan bog'lanadi. Bolalarning ta'lim olishida, Orifjonning yoshlar uyushmasiga kotib, keyinchalik esa brigadir etib tayinlanishida uning xizmati katta bo'ladi.

Xulosa. Xudoyberdi To'xtaboyevning "Besh bolali yigitcha" romani bolalik davridagi psixologik murakkablik, oilaviy mas'uliyat va jamiyatga moslashish masalalarini chuqur tahlil qiladi. Orifjon, Sulton, Usmon, Zulayho, Shermat va Mariya Pavlovna kabi qahramonlar voqealar rivoji davomida o'zining shaxsiy va ijtimoiy o'sishini ko'rsatadilar. Ularning ichki kurashlari, tarbiyadagi muammolar, mas'uliyat hissi va jamiyatdagi o'z o'rinlarini topishdagi muvaffaqiyatlari, romanning asosiy g'oyalarini tashkil etadi. Xudoyberdi To'xtaboyevning asari

nafaqat bolalar, balki kattalar uchun ham muhim saboqlarni taqdim etadi. Orifjon va uning atrofidagi boshqa qahramonlarning psixologik o'sishi, insoniyatning umumiy qadriyatlariga mos keladigan jamiyatda yashashni o'rganishda o'quvchiga katta yordam beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Mahmudov L. (2005). "Xudoyberdi To'xtaboyevning badiiy dunyosi". *O'zbek adabiyoti*
2. Rasulova U. CHANGES IN LITERARY CRITICISM //Science and Innovation. – 2023. – T. 2. – №. 5. – C. 39-41.
3. Rasulova U. Devotees of knowledge //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2021. – T. 10. – №. 10. – C. 1270-1274.
4. Rasulova U. THE EXPRESSION OF DIVINE LOVE IN CURRENT STORIES //Конференции. – 2020.
5. Sayfullayeva D. THE ROLE OF MONOLOGUE AND DIALOGUE IN KHUDOYBERDI TOKHTABAEV'S NOVEL" MUNGLI KOZLAR" //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. C10. – C. 154-158.
6. To'xtaboyev X. (2009). *Besh bolali yigitcha*. Toshkent: Yangi asr avlodi.
7. Tursunov S. (2008). "O'zbek bolalar adabiyotining rivojlanishi". *Adabiyotshunoslik*.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/2 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).